

**Педагогическата работа с глухонемите деца:
информационен ресурс на библиотеките през XXI в.
(Проскопия на препоръчителния библиографски списък
на избраната литература с хронологически обхват на
прегледаните de visu публикации за 50 г., установени в
е-пространството: 1970 – 2021 г.)**

*проф. д.п.н. Александра Куманова
УниБИТ, София*

*д-р Николай Василев
УниБИТ, София,*

*Петя Тодорова
студент в УниБИТ, София*

**Pedagogical work with deaf-mute children: Information
resource of the libraries in XXI c.
(Proscopy of advisable bibliographic list of selected literature
with chronological range for 50 years of the browsed
publications de visu, retrieved in the e-space: 1970 – 2021)**

*Prof. DSc Alexandra Kumanova
ULSIT, Sofia*

*Assist. Prof. Dr. Nikolay Vasilev
ULSIT, Sofia*

*Petya Todorova
student in ULSIT, Sofia*

***Abstract:** A special bibliographic study orientated to the pedagogical work with deaf-mute children. This research is based on an advisable systematic list of literature published on the subject with emphatically pedagogical intention for the last 50 years (1970 – 2021), retrieved in the e-space on the e-catalogs of the Bulgarian National Library in Sofia <<http://www.nationallibrary.bg/>>, National Library Ivan Vazov in Plovdiv <www.libplovdiv.com>, Central Library of Bulgarian Academy of Sciences in Sofia <<http://unicat.nalis.bg/?lng=bg>>, Sofia City Library in Sofia <<https://ilib.libsofia.bg/>>, Regional Library Petko R. Slaveykov in Veliko Tarnovo <<https://opac.libraryvt.com/>>, Regional Library Zahariy Knyazheski in Stara Zagora <<https://catalog.libsz.org>>, Regional Library Stliyan Chilingirov in*

Shumen <<https://libshumen.org/>>. It encompasses 111 titles in Bulgarian and Russian orientated to the pedagogical interaction with deaf-mute children: 52 books some of them with e-editions (NN 1-52), 47 studies and articles some of them with e-editions (NN 53-100), 13 e-resources (NN 101-112).

Keywords: deaf-mute children, pedagogical interaction with them, library information resource for 50 years (1970 – 2021), e-space of the library e-catalogs, systematic advisable bibliographic list of literature.

Резюме: На вниманието на научната общественост се поднася специално разработеното за форума библиографско проучване, насочено към педагогическата работа с глухонемите деца. Това изследване е базирано от систематичен препоръчителен списък на литература, публикувана по темата с подчертано педагогическо intentio за последните 50 г. (1970 – 2021), установена в е-пространството по е-каталозите на НБКМ – София <<http://www.nationallibrary.bg/>>, НБИВ – Пловдив <www.libplovdiv.com>, Централна библиотека на БАН – София <<http://digilib.nalis.bg/>>, Столична библиотека – София <<https://www.libsofia.bg/page/bg/nachalo.php>>, Регионални библиотеки „Петко Р. Славейков – В. Търново <<https://opac.libraryvt.com/>>, „Захари Княжески” – Ст. Загора <<https://catalog.libsz.org>>, „Стилян Чилингиров” – Шумен <<https://libshumen.org/>>. Във фокуса на анализа са общо 111 заглавия на български и руски езици, обърнати към педагогическо взаимодействие с глухонемите деца: 52 книги, някои от които имат и е-версии (NN 1-52), 47 студии и статии, някои от които имат също и е-версии (NN 53-100), 13 е-ресурса (NN 101-112).

Ключови думи: глухонемни деца, педагогическо взаимодействие с тях, информационен ресурс на библиотеките за 50 г. (1970 – 2021 г.), е-пространство по е-каталозите на библиотеките, систематизиран препоръчителен библиографски списък на литература.

„Наистина, който знае най-старейшото и най-доброто, той е най-старейшият и най-добрият.”

Упанишади

I. Постановка на проблема и методология на изследването

Взаимодействието в педагогическата работа с глухонемите деца е във фокуса на внимание на подетото библиографиране за 50 г. (1970 – 2021).

За това библиографиране е характерна методологическата ориентация, подробно разкрита в наше предхождащо проучване: глухонемите деца не е достатъчно да се разглеждат като *обект* на педагогическо въздействие, те са *равнопоставен субект* на самото педагогическо взаимодействие [1].

Представеното библиографиране по темата е вдъхновено и от два феноменални труда:

- авторската разработка на *Международна федерация на библиотечните асоциации и институции IFLA – Достъп до библиотеките на лица със специални потребности – ПРЕПОРЪЧИТЕЛЕН СПИСЪК* от Биргита Ирвал и Гида Скат Нилсон (The Hague, IFLA Headquarters, 2005) [2];
- регламентиращият документ на *Организацията на Обединените Нации по въпросите на образованието, науката и културата UNESCO – Източници за образованието на лица със специални потребности* (03.11.2021) [3].

II. Библиометрична панорама

124 публикации са установени по проблемите на глухонемите деца в резултат на проучването за последните 50 г.

Информационният ресурс е базиран от проучване, проведено в е-каталозите на НБКМ – София <<http://www.nationallibrary.bg/>>, НБИВ – Пловдив <www.libplovdiv.com>, Централна библиотека на БАН – София <<http://digilib.nalis.bg/>>, Столична Библиотека – София <<https://www.libsofia.bg/page/bg/nachalo.php>>, Регионална народна библиотека „Петко Р. Славейков” – В. Търново <<https://opac.libraryvt.com/>>, Регионална библиотека „Захари Княжески” – Ст. Загора <<https://catalog.libsz.org>>, Регионална библиотека „Стилян Чилингиров” – Шумен <<https://libshumen.org/>>.

Установените библиографски единици са прегледани *de visu* в сравнителен режим, и в случаите, в които е необходимо, са приведени справочно-информационни анотации, хвърлящи светлина върху третираните в публикациите аспекти на проблема.

В предлагания на вниманието на научната общественост препоръчителен библиографски списък на избраната литература са включени 112 номинации с *педагогическо intentio* в следните три категории: **I. Книги; II. Статии; III. Е-ресурси.**

В общия брой на включените в препоръчителния библиографски списък 112 заглавия са отразени **52 книги**, някои от които имат и е-версии (NN 1-52), **47 студии и статии**, някои от които имат и е-версии (NN 53-100), **13 е-ресурса** (NN 101-112). Това са 90 процента от установените по темата.

III. Контент

III. I. Книги

В отбрания книжен препоръчителен вторично-документален поток прави впечатление наличието на монографиите на български език: **Александрова**, Ива. *Умно бебе : Пътеводител за ранното детско развитие* (София : Ciela, 2018); **Балканска**, Неда. *Приобщаване на детето с увреден слух в образователната среда : От научни доказателства към практически решения.* – (София : ИК Феномен, 2014), **Батоева**, Дина. *Детски градини, ясли, семейство : Ръководство* / Дина Батоева, Тодорка Минева, Райна Драгошинова. (София : Медицина и физкултура, 1979), **Богданова**, Моника. *Да разберем детето със специфични потребности : Помогало* (София : Младежки форум 2001), **Георгиева**, Дияна. *Алтернативна комуникация при лица със слухови нарушения : зрително възприемане на речта* (Ст. Загора : Пед. Фак. към Тракийски унив., 2019), **Грудева**, Маринела. *Педагогическа подготовка на здравни-те специалисти за работа в детската ясла* / Маринела Грудева, Анастасия Георгиева (Варна : Моореа, 2013), **Даскалова**, Фидана. *Книга за възпитанието на детето от раждането до училището : Насоки за възп. работа в дет. градини* (София : Просвета, 1993), Същата. *Педагогика на ранното детство : Учебник [За студентите от ВПИ „Неофит Рилски“]* (Благоевград : Унив. изд. „Неофит Рилски“, 1991), Същата. *Психопедагогика на ранното детство : Учебник за студенти* (София : Даниела Убенова, 2008), Същата. *Организация и управление на предучилищните заведения* / Ф. Дас-

калова, В. Стоименова (Благоевград : Унив. изд. „Неофит Рилски”, 1997), **Детето и светът : Насоки за възпит. работа в дет. градина** / Божидар Ангелов и др. (София : Просвета, 1993). – Други авт.: Божидар, Жан Гологанов, Лучия Ангелова, Димитър Димитров, Василка Калева, **Дечева**, Красимира. *Близнаците в яслена и предучилищна възраст*. (София : Хомо Футурус, 2016), Димитров, Димитър. *Аз съм в детската ясла : Практическо ръководство на педагога в детската ясла* / Димитър Димитров и др. (София : Изкуства, 2018), **Дионисиева**, Катя. *Слухови нарушения : съвременни аспекти на рехабилитация* (Благоевград : Унив. изд. „Неофит Рилски”, 2011), **Драгошинова[-Съртмаджиева]**, Райна. *Психология и педагогика на ранното детство : Учебник за мед. сестри*. – 2. изд. (София : Мед. и физкултура, 1991), Същата. *Сестрата – възпитател в детските ясли : Моногр.* / Райна Драгошинова, Юлия Митева (София : Мед. и физкултура, 1981), **Захариев**, Боян. *Благосъстоянието на децата в ранното детство в България : Сб. докл.* / Боян Захариев, Лазарина Ядкова, Любослава Димитрова Пенева, Илко Петров Йорданов (София : Отворено о-во, 2010), **Зийк**, Карлхайнц. *Детето и окръжаващият го свят : Съвети за интелектуалното възпитание на детето до 6-год. възраст* (София : Мед. и физкултура, 1982), **Иванова**, Боряна. *Педагогически и психологически аспекти на възпитанието на децата от предучилищна възраст* (Пловдив : Унив. изд. „Паисий Хилендарски”, 1997), **Каракехайова**, Софка. *Педагогика на взаимодействието „дете – среда” : Иновационни проблеми* (Пловдив : [Изд. авт.], 2002), **Кацарска**, Венетка. *Специално образование : Науч. статут на спец. Педагогика* (Ст. Загора : Лаген, 2015)...

В избраната литература присъстват и монографии на руски език: **Венгер**, Леонид. *Воспитание сенсорной культуры ребенка от рождения до 6 лет : Кн. для воспитателя дет. сада* / Леонид Абрамович Венгер, Эмма Пилюгина, Нелли Венгер. (Москва : Просвещение, 1988), **Королева**, Инна. *Дети с нарушениями слуха : Кн. для родителей, педагогов и врачей* / И. Королева, П. Янн. – 2. испр. изд. (Санкт-Петербург : КАРО, 2011), **Швейцар**, Йозеф. *Воспитание ребенка* / Сокращ. пер. с чеш. Йозеф Швейцар (Ташкент : Медицина, 1982)...

III. II. Студии и статии

В аналитичния блок се наблюдават следните произведения на български език: **Александрова**, Иванка. *Конструктивните дейности – средство за образователно взаимодействие* (Предуч. възп. (София). Без ISSN. LIX, 2011, N 5), **Алексова**, Бояна. *Жестово-знаков език и теория на ума в развитието на глухите деца* (Спец. педагогика (София). ISSN 1310-7003. 14, 2010, N 1), **Андонова**, Йорданка. *Подвижните игри в детските ясли* (Предуч. възп. (София). ISSN 0204-7004. XI, 1992, N 1), **Балканска**, Неда. *Методика за оценка на способността за четене с разбиране при ученици с увреден слух / Неда Балканска, Анна Трошева-Асенова (Год. Соф. унив. „Св. Климент Охридски”. Фак. нач. и предуч. пед. ISSN 0861-8216. 2016, т. 107)*, **Георгиева**, Дияна. *Знакови системи за алтернативна комуникация при деца със слухови нарушения и множество увреждания* (Педагогика (София). ISSN 0861-3982. XCI, 2019, N 3), Същата. **Георгиева**, Дияна. *Зрително възприемане на устната реч и четенето – две визуални системи в комуникацията на глухи деца* (Педагогика (София). ISSN 0861-3982. XC, 2018, N 6), Същата. *Фактори, които влияят върху зрителното възприемане на устната реч при глухи деца* (Студентски алманах” (Ст. Загора). ISSN 2603-3178. 1, 2019, N 1), **Иванов**, Венелин. *Подготовка на учители-сурдопедагози* (Спец. педагогика (София). Без ISSN. 2012, N 4), **Йовкова**, Благовесна. *Овладеяване на лексика от деца с увреден слух чрез мултимедийно учене* (Образование (София). Без ISSN. XX, 2011, N 5), **Йорданова**, Екатерина. *Психолого-педагогически особености на играта при глухите деца* (Психология – журнал (София). Без ISSN. IX, 2011, N 82), **Куманова**, Александра. *От дефицити към възможности в педагогиката на висшето образование (Към въпроса за интерактивното обучение в УниБИТ на студенти в неравностойно положение : глухонямот – информ.-комуникативни аспекти) : [Докл. от VII Науч. семинар на УниБИТ, Охрид, 29 – 31.05.2012 г.]* (Нови информационни технологии в образователния процес (София). ISSN 1313-2768. 2013), **Маринова**, Мадлена. *Проблемите на слуховоувредените деца при възприемане на приказка в условията на масовата детска група / Мадлена Маринова, Емилия Лалова (Дом, дете, дет. градина (Со-*

фия). ISSN 1310-0580. XVI, 2009, N 1), **Мошева**, Миряна. *Жестовият език и обучението на глухите деца – реалности и надежди* (Спец. педагогика (София). ISSN 1310-7003. 13, 2012, N 2, юни), **Попзлатева**, Цанка. *Възrastова динамика на емоционалните и поведенческите нарушения при деца и юноши с увреден слух / Цанка Попзлатева, Петя Ангелкова* (Год. Соф. унив. „Св. Климент Охридски”. Фак. по науки за образованието и изкуствата. ISSN 2682-9622. 2019, т. 111), **Стоянова**, Зина. *Тишината на думите : Правилната артикулация на устните е много важна при обучението на деца със слухови нарушения* (Аз-буки (София). Без ISSN. XXIII, N 32, 7 – 13 авг. 2014)...

В масива се срещат и публикации и на руски език: **Иванова**, Биляна. *Ранно детство. Физическо, когнитивно и речево развитие през ранното детство. Криза на първата година. Психосоциално развитие през ранното детство* (Психология – теория и практика (Варна). Без ISSN. X, 2018, N 3)...

III. III. Е-ресурси

Виртуалните публикации, достъпни чрез терминалите на посочените библиотеки, са на руски език: **Бабынина**, Т. Ф. *Современные подходы к использованию народной игрушки в воспитании детей дошкольного возраста [Электронный ресурс] : уч.-метод. пособие / Т. Ф. Бабынина, Т. В. Киселева.* (Электрон. текстовые данные. – Набережные Челны : Набережночелнинск. гос. пед. унив. ISSN 2227-8397. 2014) <<http://www.iprbookshop.ru/29887.html>>, **Инновационные технологии воспитания и развития детей от 6 месяцев до 7 лет [Электронный ресурс] : уч.-метод. пособие / Е. Н. Горячева и др. Др. авт.: Е. В. Конеева, А. И. Малахова, Л. П. Морозова** (Регистрационный номер 801215517) <<http://www.iprbookshop.ru/18571.html>>, **Казьмин**, А. М. *Дневник развития ребенка от рождения до трех лет [Электронный ресурс] / А. М. Казьмин, Л. В. Казьмина.* (Москва : Когито-Центр, 2008) <<http://www.iprbookshop.ru/47507.html>>, **Ким**, Т. К. *Физическое воспитание детей раннего и дошкольного возраста [Электронный ресурс] : уч. пособие. – Электрон. текстовые данные.* (Москва : Моск. пед. гос. унив., 2015) <<http://www.iprbookshop.ru/7061.html>>.

Козина, Е. Ф. *Методика ознакомления с окружающим миром в дошкольном возрасте [Электронный ресурс] : уч. пособие для студентов высших учебных заведений. – Электрон. текстовые данные* (Москва : Прометей, 2011) <<http://www.iprbookshop.ru/8294.html>>, **Кулакова, Н. И.** *Ребенок изучает мир. Занятия с детьми 2 – 6 лет [Электронный ресурс] : практический курс для родителей* (Санкт-Петербург : КАРО, 2016) <<http://www.iprbookshop.ru/68618.html>>, **Никитина, А. В.** *Интегрированная совместная деятельность с детьми раннего возраста [Электронный ресурс] : изобразительная деятельность и знакомство с окружающим миром. Пособие для педагогов дошкольных образовательных учреждений* (Санкт-Петербург : КАРО, 2012) <<http://www.iprbookshop.ru/61005.html>>, **Полякова, М. В.** *Концепты теории воспитания [Электронный ресурс] : практико-ориентированная моногр.* (Саратов : Вуз. образование, 2016) <<http://www.iprbookshop.ru/49876.html>>, **Соколова, Л. А.** *Физическое воспитание детей 3 – 4 лет [Электронный ресурс]*. (Санкт-Петербург : КАРО, 2012) <<http://www.iprbookshop.ru/26787.html>>, **Фадеева, В. В.** *Развитие ребенка и уход за ним от рождения до трех лет [Электронный ресурс]* (Москва : Мир и образование ; Оникс, 2010) <<http://www.iprbookshop.ru/23687.html>>, **Хохрякова, Ю. М.** *Педагогика раннего возраста [Электронный ресурс] : уч. пособие для студентов высших учебных заведений* (Пермь : Пермск. гос. гуманитар.-пед. унив., 2014) <<http://www.iprbookshop.ru/32080.html>>, **Якимова, Е. А.** *Укрепление здоровья ребенка в детском саду. Из опыта работы [Электронный ресурс] : метод. пособие / Е. А. Якимова, Н. Э. Фатюшина, И. Л. Тимофейчук ; под ред. М. Е. Верховкина* (Санкт-Петербург : КАРО, 2014) <<http://www.iprbookshop.ru/61040.html>>.

IV. Обобщение

Представянето на описания информационен ресурс е плод на траен многогодишен интерес на авторите към материята:

- класификационна основа: А. Куманова;
- историография на масива: Н. Василев;
- работа с глухонемыми деца: А. Куманова, Н. Василев, П. Тодорова.

Библиографският продукт е предназначен както за библиотекарите, така и за педагози, работещи с глухонемите деца.

Чрез ресурсът се дава калейдоскопична панорама на педагогическите, хуманитарните и социални аспекти на работа с глухонемите деца.

Този ресурс е предназначен за библиотеките, и в използването му от библиотекарите и педагозите авторите на библиографското проучване виждат високото кредо на своя съзидателен труд.

Защото по вниманието към най-природно незащитените малки граждани на обществото, може да се съди за културата на това общество към ближния...

Цитирана литература

1. **Куманова**, Александра. От дефицити към възможности в педагогиката на висшето образование (Към въпроса за интерактивното обучение в УниБИТ на студенти в неравностойно положение : глухонемост – информ.-комуникативни аспекти) : [Докл. от VII Науч. семинар на УниБИТ, Охрид, 29 – 31.05.2012 г.]. // *Нови информационни технологии в образователния процес* (София). ISSN 1313-2768. 2013, с. 37-50. Библиогр.: 40 неном. назв. в 38 ном. бел.
2. **International Federation of Library Associations and Institutions** Access to libraries for persons with disabilities – CHECKLIST / by Birgitta Irvall and Gyda Skat Nielsen. The Hague, IFLA Headquarters, 2005. 18 p. (IFLA Professional Reports : 89). // <<http://archive.ifla.org/VII/s9/nd1/iflapr-89e.pdf>>. 03.11.2021.
3. **UNESCO** : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Resources on Education for people with disabilities. // <<https://en.unesco.org/themes/inclusion-in-education/disabilities/resources>>. 03.11.2021.